

Гергуль Світлана

ORCID 0000-0002-6207-7236

Researcher ID HRD-4577-2023

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики викладання іноземних мов, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (м. Чернігів, Україна) E-mail: svet-gergul@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Стаття присвячена дослідженню проблеми формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів-філологів у процесі їх професійної підготовки. На основі аналізу наукових праць з даної проблематики уточнено зміст понять «медіаграмотність» й «інфомедійна грамотність»; розглянуто форми роботи зі здобувачами вищої освіти; наведено приклади використання неформальної освіти; представлено авторське бачення алгоритму формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів-філологів

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей формування інфомедійної грамотності майбутніх вчителів у процесі їх професійної підготовки.

Методологія дослідження базується на загальних принципах філософії, базових сучасних положеннях педагогічної науки, психології і відображає взаємозв'язок методологічних підходів до вивчення процесу професійної підготовки вчителя. Задля досягнення мети дослідження, результати якого викладені в статті, було використано такі загальнонаукові методи, як аналіз, синтез, узагальнення.

Наукова новизна. У статті представлено досвід формування інфомедійної грамотності у студентів – майбутніх вчителів філологічного факультету Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Наведені шляхи організації такої роботи можуть бути використані у процесі підготовки майбутніх учителів іншими закладами вищої освіти, зокрема під час викладання освітніх компонентів педагогічного та методичного циклу.

Висновки. У ході проведеного дослідження встановлено, що формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів англійської мови у процесі професійної підготовки здійснюється під час опанування ними обов'язкових та вибіркових освітніх компонент педагогічного циклу; відбувається за двома напрямками – формування вміння критично аналізувати інформацію, подану в різних джерелах, та утворення здатності створювати власний якісний контент; з'ясовано, що поєднання традиційних форм та онлайн-курсів в процесі викладання підвищує результативність цього процесу; визначено, що подальшого дослідження потребують питання, які пов'язані із формуванням цифрової грамотності, вміннями створювати якісний контент та вести професійний блог педагога.

Ключові слова: вчитель, інфомедійна грамотність, медіаосвіта, освіта, професійна підготовка, саморозвиток.

Постановка проблеми. Статус кандидата на членство в Європейському Союзі ставить перед Україною якісно нові виклики щодо підготовки нового покоління вчителів, здатних володіти сучасними цифровими засобами навчання, орієнтуватися в інформаційному просторі, застосовувати європейські освітні технології у своїх професійній діяльності. Успішно вирішити ці завдання можливо саме у процесі підготовки майбутніх вчителів у закладах вищої освіти шляхом введення нових освітніх компонент або імплементації елементів інформаційної та медійної грамотності у вже наявні навчальні дисципліни педагогічного, методичного, технологічного циклів. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні у новій редакції 2016 року наголошує, що частиною освітнього процесу має стати медіаосвіта, яка спрямована на «формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання,

радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій» [4]. Отже актуальність проблеми формування інфомедійної грамотності майбутнього вчителя не викликає сумнівів.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Різні аспекти формування медіаосвіти та медіа-грамотності вивчали як зарубіжні (Р. Барт, Р. Гобс, Д. Келнер, Дж. Койро та ін.) так і вітчизняні (В. Іванов, Т. Іванова, Г. Почепцов, М. Слюсаревські та ін.) науковці. Н. Приходькіна у своїй монографії «Медіаосвіта учнів у шкільництві англomовних країн» ретельно дослідила медіаосвіту як предмет педагогічної компаративістики та, зокрема, сучасний стан дослідження питань медіаосвіти у зарубіжній та українській педагогічній думці.

Практичну реалізацію медіаосвіти з сучасних загальноосвітніх закладах різних ступенів ретельно вивчають О. Баришполец, О. Бондаренко, О. Волошенко, Г. Дегтярьова, І. Жилавська, О. Мокрогуз та ін. Психологічний та педагогічний аспекти цієї проблеми перебувають у полі зору Л. Найдьонової, О. Семенов, М. Ячменник та ін.

У науковій, методичній та психолого-педагогічній літературі використовуються поняття «медіа-грамотність», «медіакультура» та «інфомедійна грамотність». Зокрема, сучасні науковці Л. Найдьонова, Л. Мастерман, Г. Онкович, та інші визначають поняття «медіаграмотність» як певну сукупність знань, умінь і навичок, які «дозволяють людям аналізувати, критично оцінювати і створювати повідомлення різних жанрів і форм для різноманітних типів медіа, а також розуміти і аналізувати складні процеси функціонування медіа у суспільстві та їх вплив» [6, 164]. Нормативні документи, наприклад Концепція впровадження медіаосвіти, визначають медіакомпетентність як «рівень медіакультури, що забезпечує розуміння особистістю соціокультурного, економічного і політичного контексту функціонування медіа, засвідчує її здатність бути носієм і передавачем медіакультурних цінностей, смаків і стандартів, ефективно взаємодіяти з медіапростором, створювати нові елементи медіакультури сучасного суспільства, реалізувати активну громадянську позицію» [4].

О. Кучерук у статті «Інтегрування інфомедійної грамотності в простір мовної освіти» [5] зазначає, що інфомедійна грамотність інтегрує в собі декілька понять, а саме: «медіаграмотність, критичне мислення, соціальну толерантність, стійкість до впливів медіа на наші емоції, фактчекінг, цифрову безпеку, візуальну грамотність, інноваційність, креативність». Ми погоджуємося із цим визначенням та беремо його за основу у процесі написання статті.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей формування інфомедійної грамотності майбутніх вчителів у процесі їх професійної підготовки.

Методологія дослідження базується на загальних принципах філософії, базових сучасних положеннях педагогічної науки, психології і відображає взаємозв'язок методологічних підходів до вивчення процесу професійної підготовки вчителя. Задля досягнення мети дослідження, результати якого викладені в статті, було використано такі загальнонаукові методи, як аналіз, синтез, узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів англійської мови на філологічному факультеті Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка здійснюється у процесі реалізації освітньо-професійних програм як першого (бакалаврського) так і другого (магістерського) рівнів освіти. Здобувачам вищої освіти пропонуються основні та вибіркові компоненти педагогічного циклу. Зокрема, Освітньо-професійна програма «Мова та література (англійська)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти містить дві основні освітні компоненти педагогічного циклу, а саме: ОК 11 Педагогіка та ОК 13 Педагогічні технології навчання та виховання і вибіркові освітні компоненти «Основи педагогічної майстерності» та «Педагогічна компаративістика». Освітньо-професійна програма «Мова та література (англійська)» другого (магістерського) рівня пропонує ОК 1 Педагогічний менеджмент та дві вибіркові освітні компоненти «Основи медіаосвіти та медіаграмотності» та «Основи інклюзивної освіти».

Знайомство студентів із поняттями «медіаграмотність», «інформаційна та медійна грамотність» відбувається на 2 курсі під час опанування змістового модуля «Медіапедагогіка як новий напрям освіти». Розглядаються питання щодо життя в епоху інформації, впливу мас-медіа на формування світогляду учнів, медіаосвітні теорії (за О. Федоровим) та основні напрями розвитку сучасної медіаосвіти. На 3 курсі здобувачі вищої освіти активно обговорюють проблематику формування власної інфомедійної грамотності, а саме аналізують своє медіаполе, контент, який споживають, використання соціальних мереж у роботі вчителя. Вже на 4 курсі в полі зору майбутніх вчителів англійської мови перебувають питання використання нових інформаційні технології навчання та виховання, зокрема дистанційних технологій та онлайн інструментів навчання.

Формування інфомедійної грамотності майбутнього вчителя англійської мови продовжується під час навчання в магістратурі. Наприклад, розглядаються питання щодо змісту та технологій формування позитивного іміджу закладу освіти у мережі Інтернет, а також проводиться аналіз сторінок навчальних закладів Чернігова та області, розташованих у соціальних мережах. Посилена увага цій проблемі також приділяється і під час вивчення вибіркової компоненти «Медіаосвіта та медіаграмотність». Зупинимося більш детально на цій освітній компоненті.

ВК Медіаосвіта та медіаграмотність розрахована на 3 кредити ECTS (90 год., із яких лекційних занять – 14, практичних – 16, самостійна робота магістрантів – 60) [1]. Освітня компонента ставить за мету створення ефективного механізму критичного осмислення і корегування інформації, отриманої через засоби масової інформації; відпрацювання особистісної системи ціннісних орієнтацій та формування умінь інтерпретувати інформацію, розуміти її суть, адресну спрямованість, мету інформування, викриття прихованого значення, усунення негативного впливу на свідомість студентської молоді, формування навичок створення власного інформаційного контенту і його просування, тобто комунікації. З-поміж завдань які стоять перед магістрантом у процесі вивчення ВК, на нашу думку, особливої уваги заслуговують такі: сформувати знання про функції і класифікацію засобів масової інформації по способу передачі інформації і каналам сприйняття; негативні тенденції, що створюють засоби масової інформації (дезорієнтація особистості, крайній негативізм, надлишковий оптимізм тощо); навчитися виявляти маніпулятивний контент медіа; здійснювати аргументований критичний огляд аудіовізуальної та друкованої інформації, готувати рецензії; запроваджувати в навчально-виховному процесі інноваційні технології навчання, створювати єдиний інформаційний простір (інтерактивність, комунікативність, мультимедійність, індивідуалізація тощо); самостійно створювати медіапроекти в галузі професійної діяльності вчителя та викладача вищого педагогічного навчального закладу.

Отже, ми можемо зробити висновок, що формування інфомедійної грамотності майбутнього вчителя англійської мови здійснюється за двома напрямками – формування вміння критично сприймати та аналізувати інформацію, подану в різних джерелах, та утворення здатності створювати власний якісний контент. Щодо останнього, то, на нашу думку, корисними для магістрантів є поради Олександра Шлеєнкова (менеджера з ІТ та інновацій IREX) щодо виготовлення ефективних презентацій (<https://bit.ly/41eHWoy>) та Люби Сорокіної (медіатренерки, фахівчині з публічних виступів) щодо створення привабливого медійного образу (<https://bit.ly/3HQIRob>).

Протягом 2021-2022 н. р. викладачі та здобувачі вищої освіти філологічного факультету НУЧК долучилися до реалізації проекту «Інфомедійна грамотність: навчись сам – навчи інших», який був здійснений у межах грантової програми міжнародного проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» [3], що реалізується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки посольств Великої Британії та США в Україні у партнерстві з Міністерством освіти і науки України й Академією української преси. Узагальненням досвіду такої роботи стало створення «Порядника з інфомедійної грамотності для учнів та вчителів сучасних закладів освіти», матеріали якого також широко використовуються під час викладання освітніх компонент [7].

У процесі формування інфомедійної грамотності ми пропонуємо майбутнім вчителям низку онлайн-курсів з медіаграмотності для самостійного вивчення. Курси знаходяться на навчальних платформах EdEra та PROMETHEUS. Вони спрямовані на формування критичного мислення, вміння працювати з інформацією, розрізняти неправдиву інформацію, протидіяти інформаційному тиску. Це такі курси: «Медіаграмотність для освітян» (<https://bit.ly/2DqQgtX>), «Медіаграмотність: як не піддаватися маніпуляціям?» (<https://bit.ly/41f2jBX>), Англійська для медіаграмотності (<https://bit.ly/3LE9Owv>), «Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності» (<https://verified.ed-era.com/ua>). Проходження цих курсів дає здобувачам вищої освіти можливість отримати бали за неформальну освіту.

Зупинимося більш детально на «Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності», який розташований на платформі EdEra. Він ставить за мету роз'яснення, як орієнтуватися в інформації довкола та розпізнавати дезінформацію та пропаганду. Курс складається із п'яти розділів. Перший – Медіапростір – знайомить учасників із поняттям «сучасні медіа» та роз'яснює, як вони працюють, вчить відрізняти факти від суджень та розпізнавати маніпулятивний контент. Другий – Типи медіа – складається із двох частин і формує уявлення про власників сучасних медіа та роз'яснює, що таке редакційна політика та як вона створюється, знайомить із поняттям «стандарти журналістики», «свобода преси» та «цензура». У процесі вивчення третього розділу, який має назву «Соціальні медіа», студенти дізнаються про алгоритми мережі та інформаційну бульбашку, пройдуть квіз «Чи залежиш ти від алгоритмів», а також розглянуть когнітивні викривлення та чи можна їх подолати. Четвертий розділ курсу найбільший за обсягом, він складається із чотирьох частин. Частина А знайомить майбутніх вчителів із поняттям «дезінформація», дає уявлення про типи неправдивої інформації та маніпулятивний контент. Частина Б розкриває терміни «маніпуляція», «клікбейтін», «боти та тролі», «джинса», а також інформує про інструменти перевірки фактів, зокрема цифрові ресурси FactCheck.org, SciCheck, Truth or Fiction, STOP FAKE, TinEye та інші. Частина В присвячена дослідженню понять «стереотипи» та «мова ворожнечі», а частина Г характеризує поняття «синдром злого світу» та змушує замислитися над питанням про те, чи контролюємо ми свої рішення. П'ятий розділ курсу підбиває підсумки навчання та пропонує 5 порад, як захиститися від дезінформації.

Зазначимо, що самостійне вивчення «Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності» відбувається зручним для здобувача вищої освіти способом, адже доступно на будь-якому пристрої – комп'ютері, ноутбучі, планшеті, телефоні. Подання матеріалу відбувається у різному форматі стисло – повідомлення, інформаційні зображення та більш розлого – навчальні статті, відео, інтерв'ю та інтерактивні завдання.

Отже, майбутній вчитель сам обирає спосіб, час та формат навчання. По завершенню курсу студенти можуть пройти фінальний тест та отримати сертифікат [2]

У процесі проведеного дослідження можемо констатувати, що таке поєднання аудиторних занять із самостійним вивчення дистанційних курсів сприяє більш ефективному формуванню інфомедійної грамотності майбутніх вчителів англійської мови, дозволяє застосовувати диференційні підхід до навчання. Така робота дозволяє студентам та магістрантам значно покращити якість власного контенту, зокрема, змістову наповненість сторінок у соціальних мережах, університетських та факультетських сайтах. Акцентується увага не тільки на тексти, а й візуальному зображенні, графічному дизайні.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Отже, проведене дослідження ілюструє досвід формування інфомедійної грамотності майбутніх вчителів, який реалізовано в освітньому процесі філологічного факультету Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Встановлено, що цей процес здійснюється під час опанування здобувачами вищої освіти обов'язкових та вибіркового освітніх компонент педагогічного циклу; відбувається за двома напрямками – формування вміння критично аналізувати інформацію, подану в різних джерелах, та утворення здатності створювати власний якісний контент; з'ясовано, що поєднання традиційних форм та онлайн-курсів в процесі викладання підвищує результативність цієї роботи. Наукова розвідка лише фрагментарно розглядає шляхи формування інфомедійної грамотності майбутніх вчителів-філологів. Подальшого дослідження, на нашу думку, потребують питання, які пов'язані із формуванням цифрової грамотності, вміннями створювати якісний контент та вести професійний блог педагога.

References

1. Гергуль С. М. Медіаосвіта та медіаграмотність: навчальна програма. Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2022. 12 с.
Gergul, S. M. (2022). Mediaosvita ta mediahramotnist: navchalna prohrama [Media education and media literacy: curriculum]. Chernihiv, Ukraine : T.H. Shevchenko National University 'Chernihiv Colehium'.
2. Городнича Л. В., Ольховик М. В., Гергуль С. М. Досвід використання онлайн-платформ під час дистанційної підготовки майбутніх філологів. 2020. URL: <https://bit.ly/3LLVX7w>. (дата звернення: 14.03.2023).
Gorodnycha, L. V., Olkhovuk, M. V., Gergul, S. M. (2020). Dosvid vykorystannia onlain-platform pid chas dystantsiinoi pidhotovky maibutnikh filolohiv [Experience of online platforms usage for future philologists' distance teaching]. Retrieved from: <https://bit.ly/3LLVX7w>.
3. Зошит «Збірка методичних матеріалів для формування навичок інфомедійної грамотності». Навчально-методичне видання. Київ: IREX в Україні. 2020.
Zoshyt «Zbirka metodychnykh materialiv dlia formuvannia navychok infomediinoi hramotnosti» [Workbook 'Selection of methodological materials for infomedia literacy formation']. 2020. Kyiv: IREX in Ukraine.
4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). 2016. URL: <https://bit.ly/3IiYseO>. (дата звернення: 14.03.2023).
Kontseptsiia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini (nova redaktsiia). (2016). [Concept of introduction of media education in Ukraine (new edition)] Retrieved from: <https://bit.ly/3IiYseO>.
5. Кучерук, Оксана. Інтегрування інфомедійної грамотності в простір мовної освіти. URL: <https://bit.ly/3NPgMSc>. (дата звернення: 14.03.2023).
Kucheruk, O. Intehruvannia infomediinoi hramotnosti v prostir movnoi osvity [Integration of media literacy in the field of modern education] Retrieved from: <https://bit.ly/3NPgMSc>.
6. Найдьонова, Л. А. Перспективи розвитку медіаосвіти в контексті болонського процесу: процесуальна модель медіакультури Болонський процес і вища освіта в Україні та Європі: проблеми й перспективи. URL: <https://bit.ly/3m3ekJ9>. (дата звернення: 14.03.2023).
Naidonova, L. A. Perspektyvy rozvytku mediaosvity v konteksti bolonskoho protsesu: protsesualna model mediakultury Bolonskyi protses i vyshcha osvita v Ukraini ta Yevropi: problemy u perspektyvy. [Prospects for the development of media education in the context of Bologna process: a procedural model of media culture]. Retrieved from: <https://bit.ly/3m3ekJ9>.
7. Порадник з інфомедійної грамотності для учнів та вчителів сучасних закладів освіти: Практикум. Упорядники: С.М. Гергуль та ін. Чернігів: Десна Поліграф, 2021. 212 с. URL: <https://bit.ly/3nO24Qv>. (дата звернення: 14.03.2023).
Poradnyk z infomediinoi hramotnosti dlia uchniv ta vchyteliv suchasnykh zakladiv osvity: Praktykum. [A guide to infomedia literacy for students and readers of current knowledge]. (2021). Edited by S. Gergul, etc. Chernihiv: Desna Poligraph. Retrieved from: <https://bit.ly/3nO24Qv>.

Gergul Svitlana

ORCID 0000-0002-6207-7236
Researcher ID HRD-4577-2023

Ph.D. in Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Pedagogy
and Methodology of Teaching Foreign Languages,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail:svet-gergul@ukr.net

FUTURE PHILOLOGY TEACHERS' MEDIA LITERACY FORMATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

The article is dedicated to studying the problem of developing media literacy of future philology teachers in their professional training. Based on the analysis of scientific works on this issue, the content of the concepts of «media literacy» and «informational media literacy» has been clarified; forms of work with higher education students have been considered; examples of using informal education have been presented; the author's vision of the algorithm for forming informational media literacy of future philology teachers has been presented.

The purpose of the article is to investigate the peculiarities of developing informational media literacy of future teachers in the process of their professional training.

Methodology. The research methodology is based on the general principles of philosophy, basic modern positions of pedagogical science, and psychology. It reflects the interconnection of methodological approaches to studying the process of teacher training. In order to achieve the goal of the research, the results of which are presented in the article, such general scientific methods as analysis, synthesis, and generalization were used.

The scientific novelty. The article presents the experience of forming informational media literacy of students – future teachers of philology faculty of T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium». Such work can be used in preparing future teachers by other higher education institutions, mainly while teaching educational components of the pedagogical and methodological cycle.

Conclusions. During the conducted research, it was established that the developing of informational media literacy of future English teachers in the process of their professional training is carried out during their mastering of mandatory and selective educational components of the pedagogical cycle; it occurs in two directions – the formation of the ability to critically analyze information presented in various sources, and the formation of the ability to create their quality content; it has been found that the combination of traditional forms and online courses in the teaching process enhances the effectiveness of this process.

Keywords: teacher, infomedia literacy, media education, education, professional training, self-development.

Стаття надійшла до редакції: 26.04.2023

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор О.О. Лілік